

Розділ II.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Наталія Горбенко
Наук. керівник – ст. викл. Пойда О. А.

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ У ШКІЛЬНОМУ ПРОСТОРІ: ЕФЕКТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ ОСМИСЛЕННЯ ЙОГО ЖИТТЄПИСУ

Анотація. У статті розглянуто особливості вивчення постаті Михайла Коцюбинського у шкільному курсі української літератури. Акцентовано увагу на наскрізному та особистісно орієнтованому підходах до вивчення біографії письменника. Проаналізовано ефективні методи роботи з учнями різних вікових категорій. Окрему увагу приділено використанню цифрових технологій та інтерактивних платформ в процесі вивчення життєпису митця. Наголошено на важливості поєднання традиційних та інноваційних форм роботи для глибшого осмислення творчості митця.

Ключові слова: Михайло Коцюбинський, наскрізне вивчення біографії, особистісно орієнтований підхід, інтерактивні методи навчання.

Abstract. This article examines the specific features of studying the figure of Mykhailo Kotsyubynsky in the school curriculum for Ukrainian literature. It focuses on cross-curricular and student-centred approaches to studying the writer's biography. Effective methods for working with pupils of different age groups are analysed. Particular attention is paid to the use of digital technologies and interactive platforms in the process of studying the artist's biography. The importance of combining traditional and

innovative forms of work for a deeper understanding of the artist's work is emphasised.

Keywords: *Mykhailo Kotsyubynskyi, cross-curricular study of biography, person-centred approach, interactive teaching methods.*

Постать Михайла Коцюбинського в шкільному курсі української літератури часто опиняється між двома крайнощами. З одного боку – канонізований «портрет у рамці», з іншого – перелік дат, які учні чемно забувають одразу після контрольної. Проте сучасна методика наполягає на іншому підході: біографія письменника має стати не додатком до творчості, а ключем до її розуміння. З'являється необхідність наскрізного й особистісно орієнтованого вивчення біографії, що сприяє глибшому розумінню художнього тексту.

Проблема вивчення біографії письменника в шкільному курсі літератури неодноразово ставала предметом наукових досліджень. Так, відома вчена Н. Волошина обґрунтовує, що біографічні відомості не можна вивчати ізольовано від художніх текстів [1]. О. Демчук пропонує низку нестандартних форм роботи з біографічним матеріалом, які сприяють активізації пізнавальної діяльності школярів [2, с. 41]. У праці Л. Овдійчук запропоновано комплексний підхід до розкриття життєпису митця для підвищення учнівського інтересу до предмета [3]. Науковиця Г. Токмань розглядає вивчення особистості письменника крізь призму екзистенційно-діалогічного підходу, акцентуючи увагу на особистісному сприйнятті літератури [6, с. 125]. Сучасні дослідники, зокрема О. Слижук, підкреслюють важливість особистісного контексту та адаптації біографічного матеріалу до вікових особливостей учнів Нової української школи [5, с. 68]. Питання виховного потенціалу творчості Михайла Коцюбинського висвітлено у праці О. Пойди, де акцентовано на формуванні моральних цінностей школярів під час вивчення творів письменника [4, с. 330].

Наскрізне вивчення життєпису письменника передбачає систематичне й послідовне повернення до фактів його життя впродовж усього навчання. Основним принципом цього методу є аналітичне осмислення [1, с. 22]. Учень має бачити, як життєві обставини формують світогляд митця, як особистий досвід трансформується в художній образ.

Особливо це стосується Михайла Коцюбинського, адже його творчість неможливо повноцінно зрозуміти без урахування життєвого досвіду письменника, його духовних пошуків, естетичних уподобань та складного внутрішнього світу. Важливо уникати шаблонного підходу, коли біографія подається як перелік героїчних або винятково «правильних» фактів. Натомість доцільніше зосереджувати увагу на внутрішніх мотивах письменника, його сумнівах, моральних виборах, психологічних переживаннях. Саме це дозволяє учням побачити в авторові живу людину, а не чергове прізвище у змісті підручника.

Методично ефективним є принцип концентризму: у молодших класах учні знайомляться з окремими цікавими епізодами життя письменника, а в старшій школі поступово переходять до глибшого аналітичного осмислення його постаті [6, с. 134]. Для учнів 5-6 класів важливою є емоційність подачі матеріалу, тому доречно використовувати бесіди за ілюстраціями, відеофрагменти, рольові мініігри, створення «життєвого дерева» письменника чи ребуси із зашифрованими біографічними поняттями. Такі методи допомагають зробити процес запам'ятовування менш механічним і викликають зацікавлення особистістю митця.

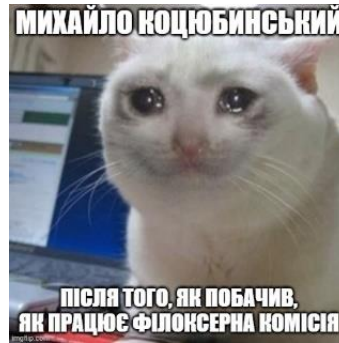
У 7–8 класах біографія письменника потребує більшої аналітичності, оскільки учні вже здатні встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формулювати власні висновки. Ефективними стають групові дослідницькі завдання, робота з хронологічними таблицями, літературними картами, уривками листів чи спогадів сучасників. Особливо результативним є

створення «карти життя» Михайла Коцюбинського, що дозволяє поєднати літературу з географією та візуалізувати життєвий і творчий шлях автора. Тут може прислужитись сучасне видання – фотоальбом із елементами навчально-наочного посібника «Шляхами Михайла Коцюбинського: від Вінниці до Чернігова», здійснене колективом кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського у 2024 р. [7].

У старших класах акцент зміщується на критичне осмислення біографічного матеріалу. Учні працюють із мемуарами, епістолярієм, літературознавчою критикою, порівнюють різні джерела інформації. Ефективними у старших класах є проблемно-пошукові завдання та дискусії, які спонукають здобувачів освіти мислити, аналізувати, сперечатися, а не просто переказувати інформацію, що видавчат GPT.

Сучасний шкільний простір уже неможливо уявити без цифрових технологій. Онлайн-платформи на кшталт Quizlet, Wordwall чи LearningApps допомагають створювати інтерактивні вправи, літературні вікторини, тематичні квести тощо. Біографія письменника перестає бути «сухою темою» й починає працювати як живий освітній контент. Важливо лише пам'ятати, що вибір вправи та її вміст має відповідати віковим особливостям здобувачів освіти та обсягу матеріалу уроку.

Цікавим сучасним прийомом є також використання мемів. Звісно, йдеться не про спрощення постаті письменника до рівня жарту, а про створення асоціативного зв'язку між учнем і літературою. Щоб зрозуміти літературний мем, потрібно знати контекст. А отже – читати, аналізувати, співвідносити факти. Використовувати мему з метою пояснення біографії Михайла Коцюбинського можна у всіх класах, але варто звертати на вікові особливості здобувачів освіти та матеріал, який подається у тій чи тій навчальній програмі.

Мене завжди насторожувала фраза
«Він дивиться на неї, як на сонце», тому що
звичайні люди дивляться на сонце так

Окремої уваги заслуговує використання штучного інтелекту та соціальних мереж у процесі вивчення біографії письменника. Створення сторінки Михайла Коцюбинського в Instagram чи TikTok, літературних чатів між письменниками, відеороликів від імені автора – усе це допомагає «оживити» постать митця в уяві учнів. Водночас такі методи формують навички роботи з інформацією та медіаграмотність, що є надзвичайно важливим у сучасному освітньому просторі.

Проте важливо пам'ятати: жодна інтерактивна вправа не замінить живого слова вчителя. Саме педагог створює той емоційний і смисловий місток між учнем та письменником, без якого навіть найсучасніша презентація залишиться лише гарною анімацією. Біографія митця повинна не перевантажувати датами, а відкривати людину – з її слабкостями, сумнівами, пошуками та красою внутрішнього світу.

Отже, ефективно вивчення життєпису Михайла Коцюбинського у шкільному просторі потребує поєднання традиційних та інноваційних методів навчання. Завдяки наскрізному аналізу біографії, інтерактивним методам,

цифровим інструментам та проблемному навчанню література відкривається учням не як сухий фактаж, а як простір живого людського досвіду. Бо зрештою, найбільша трагедія для митця в школі – залишитися в пам'яті лише «для контрольної», так і не ставши для учня живою особистістю.

Література

1. Волошина Н.Й. Вивчення біографії письменника в єдності з його творчістю. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 8. С. 2–5.

2. Демчук О. В. Життєпис письменника: Конспекти нестандартних уроків. Київ : Педагогічна преса, 2002. 192 с.

3. Овдійчук Л. М. Вивчення особи письменника. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 4. С. 34–40.

4. Пойда О. А. Формування моральних цінностей у школярів при вивченні творів Михайла Коцюбинського. *XX століття від модерності до традиції: зб. наук. праць Випуск 4. Михайло Коцюбинський і український модернізм XX століття: до 150-річчя від дня народження письменника*. Вінниця : ТОВ фірма "Планер", 2015. С.329–336.

5. Слижук О. Вивчення життєпису сучасного письменника в 5-7 класах НУШ: особистісний контекст. *Науково-методичний вісник*. 2023. №1. С. 67–70. URL: <https://surl.li/pbkult>

6. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенційно-діалогічна концепція. Київ : Мілленіум, 2002. 320 с.

7. Шляхами Михайла Коцюбинського: від Вінниці до Чернігова. Серія «Митці Поділля» : фотоальбом із елементами навчально-наочного посібника / редколегія: Н. І. Лазаренко (голова), А. П. Віннічук, В. І. Ткаченко та ін. Житомир : ТОВ "Видавничий дім «Бук-Друк», 2024. 108 с.

Горбенко Наталія Володимирівна – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського. (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література). **Наукові інтереси:** *Методика навчання літератури.*

Софія Дітковська
Наук. керівник – ст. викл. Пойда О.А.

ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ЖИТТЄПІСУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У 10 КЛАСІ)

Анотація. *У статті окреслено методичні рекомендації щодо проведення віртуальної екскурсії на уроках української літератури, де вивчається життєпис Лесі Українки. Особливу увагу звернено на фільм «7 чудес Волині», автором сценарію та режисер якого є Віталій Герасимлюк. Закцентовано на тому, що завдяки візуальній екскурсії увага та уява учня переноситься до тієї епохи, в яку жив і творив митець, відтак є можливість осмислити його життєвий і творчий простір.*

Ключові слова. *Інноваційні технології, віртуальна екскурсія, Леся Українка, життєпис, Волинь, фільм.*

Annotation. *The article outlines methodological recommendations for conducting a virtual excursion in Ukrainian literature lessons, where the biography of Lesya Ukrainka is studied. Particular attention is paid to the film "7 Wonders of Volhynia", the author of the script and director of which is Vitaliy Gerasymlyuk. It is emphasized that thanks to the visual excursion, the student's attention and imagination are transferred to the era in which the artist lived and created, therefore there is an opportunity to comprehend his life and creative space.*

Keywords: *Innovative technologies, virtual tour, Lesya Ukrainka, biography, Volyn, film.*

Постановка проблеми. *Дистанційне навчання створює передумови для інтенсифікації інноваційних технологій, які, на*